

kulturlyftet

I SAMARBETE MED

TA
PLATS!

INNEHÅLL

INNEHÅLL	s 2
OM DENNA TRYCKSAK	s 3
KULTUR OCH TILLGÄNGLIGHET	s 4
KURSTILLFÄLLE 1: Hur når man alla?	s 7
KURSTILLFÄLLE 2: Att arbeta <u>med</u> funktionsnedsatta, inte <u>för</u> samt Information	s 8
KURSTILLFÄLLE 3: Teknik	s 13
KURSTILLFÄLLE 4: Ideologi	s 20
KURSTILLFÄLLE 5: Institutioner och lagstiftning	s 25
KURSTILLFÄLLE 6: Att riva osynliga murar	s 29
TA PLATS! OCH TILLGÄNGLIGHET	s 31
SYN:	
Kontakt	s 32
Vanlig text	s 32
Taktil text	s 32
Taktila siffror	s 33
Punktskrift	s 33
Utställningskartor	s 34
Information vid verk	s 35
Information vid entrén	s 34
Guidning	s 34
Spår i golvet	s 35
Audioguider	s 38
Svällpapper	s 38
HÖRSEL:	
Visningar och samtal	s 39
Konst med ljudspår	s 39
RULLSTOLAR:	
Lokaler	s 40
Framkomlighet	s 40
Information	s 40
INTERNET:	
Hemsidor	s 41
Mail	s 41
FLERFUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR:	
Vad är en flerfunktionsnedsättning?	s 42
Flerfunktionsnedsättningar och TA PLATS!	s 42
Flerfunktionsnedsättning som utgångspunkt	s 42
BEMÖTANDE	s 43
TEXTER	s 43
INFORMATION	s 44
KONTAKT	s 45

OM DENNA TRYCKSAK

Po Hagström är kurs-ansvarig för *Kultur och Tillgänglighet* samt initiativtagare och curator för *TA PLATS!*. Han skriver:

Jag har sedan 2007 drivit flera konstprojekt där tillgänglighet för människor med funktionsnedsättningar varit centralt. Samtliga projekt har krävt omfattande research eftersom det är svårt att hitta lättanvänd översiktlig information om tillgänglighet för konstsammanhang. Inom *TA PLATS!* har vi därför samlat våra erfarenheter och avser att sprida dem efter projektets slut 2013.

Kursen *Kultur och Tillgänglighet* 2012 innehöll flera komprimerade och kunskapsdiga föreläsningar av några av de mest kompetenta inom ämnet. Att KRO/KIF tillsammans med Konstfrämjandet valde att kombinera kunskapen från Kulturlyftet och *TA PLATS!* är ett bra exempel på samarbeten som genererar mervärde, och det är väldigt lyckat att kunna samla det i den här trycksaken.

De företag och priser som nämns i foldern utgår från våra erfarenheter, men det finns alternativ. Undersök själv vad som är möjligt.

Avslutningsvis – tre till synes självklara tips:

1. Det finns en massa organisationer, föreningar och personer som kan hjälpa oss med det vi inte kan själva. Ett bra möte med rätt person kan motsvara ett halvårs funderingar och diskussioner.
2. Om ett arbete är tråkigt går det långsamt och blir sällan särskilt bra.
3. Man måste inte göra allt rätt från början och man måste inte göra alla nöjda på en gång. Det viktiga är att sätta igång.

KULTUR OCH TILLGÄNGLIGHET

Om kursen Kultur och tillgänglighet

Tillgänglighet är ett otympligt ord för demokratin. Vilka kan ta del av samhällets olika delar, vilka kan det inte? Vilka kan påverka samhället, vilka kan det inte? Varför, och hur överbryggar vi hindren? Och vilken roll har konsten i sammanhanget?

Kursen "Kultur och tillgänglighet" skräddarsyddes för *Kulturlyftet* och uppdelades i seminarier. Under kursen tog vi tematiskt upp frågor som på olika sätt kopplar kultur till tillgänglighetsfrågor. Kursen fungerade som ett komplement till *Kulturlyftets* övriga kurser, och var öppen för alla.

Kulturlyftet är en satsning på kompetensutveckling för yrkesverksamma bild- och formkonstnärer som syftar till att ge verktyg för att bredda och utveckla deltagarnas verksamhetsområden och yrkesroll. Kulturlyftet erbjuder kurser inom fyra olika områden. Kurserna är framtagna i dialog med bild- och formkonstnärer i Stockholmsområdet.

Kulturlyftet drivs av KRO (Konstnärernas Riksorganisation) och KIF (Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare) i samarbete med Konstnärscentrum Öst. Kulturlyftet är finansierat av ESF.

Kursen "Kultur och tillgänglighet" vände sig till yrkesverksamma bild- och formkonstnärer, tecknare och fotografer. Kulturlyftet stod som kursens arrangör, kursansvarig var Po Hagström.

Po Hagström, kursansvarig, och Malin Berndt, fritidssamordnare

KULTUR OCH TILLGÄNGLIGHET

Kursinnehåll

Kursen "Kultur och tillgänglighet" kombinerade studiebesök, guidningar, tekniktester och workshops.

Föreläsare och guider, samtalspartners och värdar kom från olika organisationer och förvaltningar. Blocken arrangerades så att de skulle kunna svara på både kursdeltagarnas och andras frågor.

Upplägget anpassades så att den som inte hade möjlighet att delta i alla kurstillfällen kunde kombinera olika moment för att skräddarsy utbildningen utifrån individuella behov.

Under kurstillfällena angreps frågor om tillgänglighet från flera olika håll. Sju olika teman på tillgänglighet behandlades under kursperioden.

Anteckningar

På sida 6 – 29 bjuder Po Hagström, kursansvarig för "Kultur och Tillgänglighet" på sina minnesanteckningar från kursens föreläsningar och studiebesök. Anteckningarna är korta, personliga sammandrag av kursens 6 träffar. De kan ge en inblick och del av all den erfarenhet och kunskap om tillgänglighet som finns bland olika organisationer och institutioner.

1 – "Hur når man alla?"

11/9 på Händelseriket

- Guidning Händelseriket.
- Föreläsning av Karin Palmqvist om Händelseriket.
- Föreläsning av Po Hagström om Konst med alla sinnen.
- Öppet samtal.

2a – "Att arbeta med funktionsnedsatta, inte för"

28/9 på Medis 5

- Guidning av Medis 5.
- Föreställning teater Medis5.
- Medis5 föreläser om sina metoder.
- Carina Ostenfelt föreläser om Alla ombord.
- Michael Brolund från Allmänna arvsfonden berättar om deras projekt och om hur man ansöker.

KULTUR OCH TILLGÄNGLIGHET

2a – ”Information”

28/9 på Medis 5

- Malin Berndt från Stockholm stad berättar om information för barn och unga med funktionsnedsättningar
- Maria O'donnell från Skriva lättläst föreläser om information.
- Medis5 berättar om en ”lättläst bok”, baserat på ett Medis5-projekt.

3 – ”Tekniska lösningar”

10/10 på Stadsmuseet

- Guidning av Stadsmuseet utifrån ett tillgänglighetsperspektiv.
- Föreläsning om Stadsmuseet av Hans Öjmyr.
- Magnus Johansson, Jan Huss and Jörgen Petersen från Iris föreläser om audioguides, metoder, tekniska lösningar och hjälpmedel fr att hjälpa alla, med fokus på synskadade.
- Stefan Johansson från Riksutställningar föreläser om utställningstekniska lösningar.
- Staffan Gerlöw från On Spot Story föreläser om audioguide för smartphones.
- Deltagarna kan prova On Spot Storys audioguide om ”Nya slussen”.

4 – ”Ideologi”

16/10 på Teater- och Musikmuseet

- Guidning.
- Föreläsning av Hans Petrén på Teater- och Musikmuseet.
- Föreläsning av Jenny Åhsberger från Stockholms fritidsutvecklare.
- Föreläsning av Jesper Tottie från FUB.
- Tid för samtal.

5 – ”Insitutioner och lagstiftning”

23/11 på Nationalmuseet

- Guidning genom Nationalmuseets satsning på dövblinda.
- Jeanette Ragner föreläser om olika museers satsningar på tillgänglighet.
- Karin Westling från Kulturrådet föreläser om tillgänglighet.
- Riitta-Leena Karlsson från Stockholm stad föreläser om lagstiftning.

6 – ”Om att riva osynliga murar”

6/12 på Moderna museet

- Föreläsning/workshop av Maria Taube.
- Guidad visning av Moderna utifrån ett tillgänglighetsperspektiv.

KURSTILLFÄLLE 1

”HUR NÅR MAN ALLA?”

Mötesplats: Händelseriket, Rosenlund

Händelseriket

Händelserikena är en del av Handikapp och Habilitering i Stockholm. Det består av avdelningarna Korallen och Lagunen dit människor med flerfunktionshinder är välkomna för bra upplevelser på egna villkor. Här finns tillfällen för närhet, kommunikation och samspel. Alla rum är uppbyggda för olika slags sinnesstimuleringar. Att komma in i de vita rummen är till exempel som att komma in i en annan värld, en plats utan stress och prestationskrav. De vattenfyllda rören bubblar stilla i olika färger, fiberoptiken ger olika intryck beroende på hur man lägger den och en diskokula återkastar de olika ljusen när den långsamt roterar. Effekterna kan styras, eller så kan man bara lugnt njuta av dem från vattensängen

Guidade visningar av Händelserikets personal

Händelseriket och sinnesstimuleringsteknik

Föreläsning av Karin Palmqvist

Konst med alla sinnen på Händelseriket 2007 – 2009

Föreläsning av Po Hagström

Öppet samtal

KURSTILLFÄLLE 2

”ATT ARBETA MED FUNKTIONSNEDSÄTTA, INTE FÖR & INFORMATION”

Mötesplats: Medis 5

Medis 5's metod

Föreläsning av Mats Eriksson

Medis5 är skickliga på att ge människor möjlighet att uttrycka sig. De börjar aldrig med att prata om funktionsnedsättningar, istället pratar de om konstformen. Mats frågar om den metoden fungerar, och gruppen tycker det.

Mats berättar att Petters konst är antagen för en utställning i Skarpnäcks konsthall, där han antagits utan att man känt till att han har en funktionsnedsättning.

Samtalet fortskrider kring hur verksamheten justeras allt eftersom, utifrån önskemål som förändras.

Carina O frågar hur Medis 5 förhåller sig till Glada Huddik's business-verksamhet: Finns ett intresse eller ett tryck för att man ska dra in pengar?

Mats framhåller att Sensus för det första inte är kommersiellt, och för det andra så skulle de behöva göra Medis5's artister till funktionsnedsatta, snarare än konstnärer. Det vill de inte. De vill hellre köra sitt race.

Mats jämför med ICA-Jerry, där Jerry blivit mest känd för att han är en skön karaktär. Mats vill att de som får uppmärksamhet ska få det för vad de gör, inte för vad de är (jmf. med Holywoodfruar).

Genusperspektiv: Det frågas om inte killarna tar mer plats är tjejerna, det jämförs med konstvärlden där män dominerar. Mats svarar att det inte har något aktivt program som drivs. Man ser på den frågan när man tar in personer till Medis5, men att man sedan inte riktigt driver frågan. Det framhålls att ett genusperspektiv inte bara är inkvotering av tjejer och killar i olika verksamheter, utan att det handlar om att framhålla och lyfta killars och tjejers möjligheter.

KURSTILLFÄLLE 2

“Alla ombord” och det salutogena perspektivet

Föreläsning av Carina Ostenfelt

Det krävs existentiellt mod (man kommer att se på sig själv och andra på nytt sätt), intellektuellt råslit (man måste tänka om ordentligt) och mycket lek.

Carina nämner att det inte går att ha små enskilda lösningar för alla, man måste ha breda lösningar som når alla. Blinda och seende ska kunna göra saker tillsammans.

Man glömmer ofta gruppen föräldrar med funktionsnedsättningar.

Funktionshinder finns i mötet med omgivningen. Människan är funktionsnedsatt. Begreppet Funktionsmöjlighet har spridit sig från Alla ombord.

Lagstiftningen i Sverige är otydlig. Sverige har skrivit på FN's paragraf om funktionsnedsättning. Barnkonventionen är oerhört välskriven, väldigt bra att använda som argument när man driver tillgänglighetsprojekt. Artikel 31 är kulturens egen artikel för barn.

Carina framhåller att man ska bygga miljön så att alla kan använda det, även medarbetare som till exempel blir gravida. Man ska planera tillsammans, så att pedagogerna kan framhålla sina behov tillsammans med tekniker och konstnärer. Man ska inte bygga in sig, utan se till att man kan komplettera med billiga och enkla material eftersom.

Barn som var med i expertgruppen var arvoderade och hade samma namnskyltar som vuxna anställda på Wasa. Det gav dem engagemanget.

Alla ombord är uppbyggt så att alla ska kunna göra saker tillsammans. Ta bort trappan och alla reser med dykarklockan.

Träning och lek: Det gungar på havet, här finns en platta som gungar och det blir träning för barn i rullstol. Ett båtskrov med hål i är lek där man hittar saker, men det är också träning för händerna.

KURSTILLFÄLLE 2

Allmänna arvsfondens projekt och metod

Föreläsning av Michael Brolund från Allmänna arvsfonden

De tre huvudkriterierna för Allmänna arvsfonden-projekt:

- a) Nyskapande och utvecklande
- b) Hög delaktighet av målgrupperna barn, ungdomar och funktionsnedsatta
- c) En plan för överlevnad
- d) Samarbetspartnerna är också viktiga

Brolund berättar om kriterierna för att söka lokal-stöd. Man kan söka för: a) Ombyggnad, nybyggnad eller tillbyggnad av lokal och anläggning

b) Lokalen eller anläggningen krävs för en ny verksamhet på orten ska kunna bedrivas.

Det krävs delfinansiering, handikappanpassning. Upplåtelse av lokal, det vill säga att andra föreningar kan använda lokalen när man är där själv. Nyttjanderättsavtalet ska motsvara 10 år.

Fyra viktiga tips då du ska söka medel:

- a) Läs om arvsfonden på hemsidan
- b) var noga med att presentera nätverk och samarbetsparter
- c) räkna med 5 mån handläggningstid

Kontakt nät i Stockholm

Föreläsning av Malin Berndt

Malin berättar om olika nätverk i Stockholms län för att nå ut med information till (unga) människor med funktionsnedsättningar.

FOMS är nätverket på riksnivå.

Det räcker inte med information och tal, det krävs specifika insatser. Informationen är väsentlig, om man inte vet säkert att det finns anpassad toalett, hörselslinga eller tolk är risken stor att man struntar i att delta. Man har tröttnat på att åka iväg på saker som man inte kan ta del av.

KURSTILLFÄLLE 2

Det måste framgå tydlig - annars utgår man från att det inte är tillgängligt. Mailkontakt räcker bara så långt, men det som kan avgöra är den personliga kontakten.

80 – 90 skolor i Stockholm har särskoleklasser. Det finns flera resurecenter för kultur för barn och unga med funktionsnedsättningar och det finns flera fritidsgårdar för funktionsnedsatta.

500 prenumererar på Malin Bernts nyhetsmail, och det är många som kommer när det stått i utskicken.

Malin framhåller att människor med funktionsnedsättningar har andra livserfarenheter och alla människors erfarenheter måste få ta plats.

Skriva lättlästs metod och tjänster

Föreläsning av Maria O'donnell

Maria O'donnell har arbetat med anpassad information för olika grupper i 25 år, till exempel för döv-blinda.

Det finns 6000 läsombud i Sverige, eldsjälar på gruppboenden, etc. Det finns en särskild utbildning för det.

25 % av alla vuxna i Sverige har svårt att läsa. Var 5:e ungdom som går ur skolan har inte tillräckligt god läskunskap.

Samiska, tornedlasfinska, finska, romani och jiddish är de fem minoritetsspråken i Sverige som enligt språklagen ska få högre status. Enligt språklagen har medborgarna dessutom rätt till lättläst information.

Det som kännetecknar CFL's (Centrum För Lättläst) produkt om Sveriges riksdag är

- a) luftig text
- b) ett enklare språk
- c) radbrytningen följer fraseringen
- d) vänsterställd text
- e) stora rubriker
- f) bilder som kopplar till texten
- g) ett format på trycksaken som är tacksam

Det är den mest beställda trycksaken från Riksdagen.

KURSTILLFÄLLE 2

Polismuseet på Djurgården och Västerås konstmuseum samarbetar med Centrum för lättläst.

CFL skriver om deras texter, så att de blir lättlästa.

Huddinges hemsida har en anpassad sida för lättläst svenska. Sidan är reducerad med färre spalter och enklare information och tydligare menyer. När man reducerar i texten försvinner information, det som behålls är det enda som är väsentligt för det som finns i menyn.

Prisexempel: 2 500 kr/A4. CFL har en kursvecka varje termin, där "skriva lättläst" ingår som en endagskurs, det kostar 2 000 kr. Distanskursen innebär att man får träna mer.

En bok skriven lättläst

Föreläsning av Marita Jonols och Andreas Bylund

Marita Jonols och Andreas Bylund har arbetat med flera böcker som är lättlästa, med både bild och text.

Målgruppen för deras böcker är lindrigt utvecklingsstörda.

Det blev en rolig bok om en arbetsplats som inspirerats av dagarna på Medis5. Bakgrundskunskapen kom också från intervjuer på Medis5, specifika upplevelser som epileptiska anfall och akutångestattacker. Medis5's besökare befinner sig i riskzonen för att bli utnyttjade, det är svårt att säga nej.

Andreas Bylund jämför med Glada Hudik, där man presenterar utvecklingsstörda som ständigt glada och alltid öppna.

Marita tyckte inte att det var svårt att skriva lättläst, hon läste helt enkelt högt för sig själv och bearbetade texten allt eftersom tills det lät rätt och flöt enkelt. Andreas arbetade med bilderna. Bilderna hjälper till att skapa intresse för texten och boken som helhet.

Utvecklingsstörda har svårt att resonera kring helhet och delar, så därför är boken också uppdelad enligt färgkoder. Marita har även skrivit en metod-bok om teater i samarbete med Medis5's teatergrupp.

KURSTILLFÄLLE 3

”TEKNIK”

Mötesplats: Stadsmuseet

Stadsmuseet möjligheter och svårigheter

Visning och föreläsning av Hans Öjmyr

Hans Ö ger en guidad visning av Stadsmuseet (en byggnad från 1600-talet) utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. Gruppen börjar i entrén och fortsätter upp genom de olika våningarna.

Hans framhåller dels problemen med fysisk tillgänglighet men även besökargrupper och avsändare av information.

Bra lösningar för den fysiska tillgängligheten är till exempel att man har byggt ”bryggor” mellan de olika våningsplanen för att slippa små trappor upp och ned.

En handikapptolett som framför allt finns för barnfamiljer.

Desperata lösningar är till exempel att man har placerat barnvagns-garage på ytan framför entrén - för att leda till rätt ingång. Man har också placerat blommor för att visa vilken entré som är öppen

Det finns en hiss för människor i rullstol som ingen hittar.

Exempel på avsändare av informationen och vilka som kommer: Man har haft en särskild satsning på somaliska barn, där föräldrar med barn kommer. Inför detta anställde man guider/värdar med somalisk bakgrund. Men där tillkommer hinder som att människor i förorten inte riktigt kommer in till city.

Iris tjänster för synnedsetta

Föreläsning av Magnus Johansson och Jan Huss

Jan Huss börjar berätta om vad Iris är för slags företag.

Han framhåller hur den mänskliga rösten är mycket mer intressant än olika tekniska apparater.

KURSTILLFÄLLE 3

Iris utvecklar QR-kod (Quick Response). Men Iris använder även en annan teknik där hela bilden är koden. Man riktar sin kamera mot bilden och då spelas en film upp på den yta som är bilden. Man skulle lika gärna kunna aktivera till exempel en dörr, så att när man riktar kameran mot dörren så kommer en digital guide fram.

Jörgen Petersen berättar om Iris bakgrund:

Hur klarade sig en blind person i Stockholm 1890? Det började med att blinda försörjde sig som borstbindare. Så startades SRF (Synskadades Riksförbund).

1957 kom första inlästa ljudboken.

Första grammofonskivan var tänkt för synskadade, först därefter kom utvecklingen av den kommersiella grammofonskivan. Daisy-standarden skapades också i Sverige sedan spreds den över världen.

Iris har tre delar:

Iris Media som handlar om ljudguider,

Iris Hadar - som handlar om bemötande,

Iris Hjälpmedel - som handlar om teknisk tillgänglighet

Magnus berättar om hur Iris arbetar:

Gemensam genomgång av lokaler och projekt, manusupplägg, inspelning, mixar tal med eventuell musik och ljud. Så är jobbet klart.

Iris arbetar mycket med dramatiserade beskrivningar, där de skapar upplevelser snarare än ren fakta. Ett arbete de gjorde för Brottbby i Sollentuna fick mycket god respons i press och bland besökare.

Iris arbetar särskilt med synskadade men de är också extra bra för människor med kognitiva funktionshinder, människor i rullstol och för personer med läshinder.

Det finns ca 550 000 personer med grava läshinder i Sverige

Det finns ca 500 000 personer med grava synnedsättningar.

Det är en miljon besökare man missar om man inte kan förmedla informationen i utställningar och liknande - ljudguider är viktiga. Det finns flera muser i Stockholm som använder sig av audioguides.

KURSTILLFÄLLE 3

I audioguiderna ingår vägbeskrivningar, praktisk information som toaletter och garderober, ljusförhållanden osv.

Det är en bra ide att lägga upp audioguiderna på webben så kan man lyssna in och förbereda sig redan innan.

Iris Media arbetar även med syntolkningar. Jägarna 2 är ett exempel och utställningen PK på Forum för levande historia ett annat. Varje avsnitt av en tv-serie som Iris syntolkade hade 50 000 tittare.

Magnus spelar upp en del av en dramatiserad audioguide ("Gravfält"). Jörgen berättar att den är bra för alla men framförallt för de 100 000 människor i vårt land som är gravt synskadade.

Över två miljoner av Sveriges invånare behöver optiska hjälpmedel. Landet har 200 000 afatiker - vi är en åldrande befolkning.

Man kommunicerar på mottagarnas villkor! Kan vi det bra så kan vi förmedla informationen bättre.

Taktila tejper istället för bara färgade tejper gör att synskadade kan följa tejpens. Daisy-formatet tillåter att man bläddrar enkelt i ljudboken/audioguiden. De är små och enkla.

"Pennie talk" (EAN-streckkod-läsare) Förpreparerade etikettläsare med audioguides som kan läsa av taktila etiketter.

Riksutställningars bruk av tekniska lösningar

Föreläsning av Stefan Johansson

(Föreläsningen finns här: http://www.slideshare.net/mobile/Stefan_Riksutstallningar/accessibility-and-technical-trends-in-exhibitions-2012-10-10)

Skifte på konstscenen nu; från skyltfönster för köpare till plats för allmänheten.

Ny grej att institutionerna kan använda flera olika tekniker parallellt: Knappar, text, mobiltelefon - olika teknik för olika besökare.

Augmented reality (AR) – smartphonen lägger till ett lager av information ovanpå den fysiska verkligheten.

KURSTILLFÄLLE 3

Hur många använder smartphone idag?

LPS istället för GPS – en liten sändare som kan användas inomhus, kan användas med handenheter. Då kan man skraddarsy den information som olika besökargrupper kan vilja ha. Datorer kan läsa enkla symboler med kamera och lägga till information.

Laterna vox erbjuder till exempel lokala trådlösa guide-system för utomhusmiljöer. Handenheter att gå med – informationen blir större med större skärm, men samtidigt så tävlar den informationen/ upplevelsen med de andra upplevelserna. Passar för en självständig publik där det kanske saknas mänskliga värdar. Men om syftet är att människor ska träffas?

Ökad delaktighet blir viktigare. Oerhört viktigt för besökare att bli sedda. Man kan till exempel låta besökarna skriva på twitter eller Facebook. Anslagstavla kopplat via eget Facebook. Blir också en omedelbar utvärdering för museet som kan sparas.

Rörelsebaserad interaktiv teknik som Wii, attraherar unga med flera.

Augmented reality by Hitlab – film på Youtube om detta.

Volvo car configurator using Kinect – film på Youtube om detta

Med sina handrörelser styr man vad som sker på en skärm, i detta fall vrida på en bil och byta färg.

Tekniken kan också användas för till exempel tända/släcka lampor, kalla på hissar etc.

300 000 kostade det för Riksställningar att bygga en Augmented reality -station där publiken bytte kläder. Det var inkl datorer och programmering. Ett verk som skulle vandra i tre år.

3D-teknik – tex. en person som använder kirurg-verktyg och ser på en skärm vad som skulle ske om han opererade en person. Detta som ett alternativ till hur kroppen ser ut inuti interaktivt, istället för en modell i en monter.

- Norrköping på Visualiserings Center

Multi-touch kan användas gemensamt på större skärm, kanske 40 punkter mellan fyra personer.

- Sjöfartsmuseet i Göteborg

KURSTILLFÄLLE 3

LED-belysning. Paneler där information som texter och bilder kan skickas fram. Måste inte alls vara blinkande och effektfullt, utan även som enkla lugna bilder. De blir tunnare och tunnare.

Delaktighet – att påverka

Till exempel att man drar en pulpet över ett golv med en karta och olika information dyker upp på pulpeten och återkopplas till utställningen – de som tar del av utställningen påverkar och skapar den tillsammans.

RFID – armband eller knappar som kan bäras av besökare finns också som QR-koder (Quick Response). Ex: Man tar ett papper med ett visst språk och när man för det papper genom olika stationer så får jag information på mitt eget språk. Samtidigt kan man få vissa frågor som kopplas till den egna koden och i slutet av utställningen få en sammanfattning av det man tycker.

Doft – elektroniska doftsändare

Bra för vissa, öka känslan av en skogspromenad till exempel. Kan bli problem för allergiker.

Ljud – ljudstolpar

Eye-tracking – mätning av ögats rörelser

Genom att mäta ögats rörelser över en skärm kan man mäta hur vi söker och scannar av information. Så kan till exempel webbdesigners och reklamare se vad vi ser.

Eye-tracking är stort i spelutvecklingsbranschen. Dosa under tv'n som skickar osynligt ljus, som blänker i vår ögonbotten, detta läser boxen av. Denna teknik (ca 53 000 kr) även bra för tillgänglighet.

2011 fanns 20 laptops med eyetracking, Tobii. arbetar med tillgänglighet.

Geska framhåller att det finns billigare lösningar för mycket. Istället för dyr eye-tracking hittade de ett gratisprogram som kände igen huvudets läge. Då räckte det med enkel webbkamera.

Hur stabila är systemen – det varierar.

KURSTILLFÄLLE 3

Nytt tänk på museerna, man behöver personal på som kan ta hand om ny teknik, inte bara byta glödlampor. Kan innebära att man köper tjänster med avtal

Fönster som man kan göra opaka.

Ledband som kan tändas med radiovågor. Gör det enklare med indirekt ljus.

On Spot Storys audioguider för mobiltelefoni

Föreläsning av Staffan Gerlöv

Man ringer in och får en berättelse. Nu (2012) finns över 30 000 guidningar i smartphone. On Spot Story har 90 guider i Sverige och Norge. En guide har ca 2 – 30 platser. Ca 1 800 enskilda punkter.

Länsmuseerna arbetar mycket med detta.

Ca 60 000 inringningar per år, 50 – 4 000 avlyssningar per år

On Spot Story Slussen-området har sex punkter. Man kan lyssna direkt på plats, eller ladda ned via app.

Det kan finnas informationsskyltar i staden eller information om det i entrén till museum. Många producerar audioguider men missar att informera på ett bra sätt, varför folk ofta inte vet att man kan lyssna på dem.

On Spot Story producerar ingenting. Det är bäst att någon annan producerar ljudet. On Spot Story tillhandahåller guiderna.

Problem: Utländska besökare vill inte använda mobilerna. Ibland är det dålig täckning. Man kan vara rädd för att det är en betaltjänst.

Numera kan man ta betalt för tjänster och material som laddas ned, men problemet är att Appstore / Google Play tar 30%, så det krävs väldiga volymer för att det ska vara värt det. Och om det kostar så missar man en massa "besökare".

KURSTILLFÄLLE 3

Humlegården går inte bra – ingen lyssnar där. Antagligen för att man går hem genom Humlegården med sina matkassar. Att det finns många andra besökare hjälper inte, det är en plats där man inte vill vara. Däremot är platser där folk vill strosa bra. Göteborgs botaniska trädgård fungerar bäst. Man har kommit dit för att man vill veta mer. Borås skulptur-vandringar fungerar också bra.

Alternativ till apparna för Android och Apple är HTML5, en "web-app". Fördelen är att man kan gå direkt på. Nackdelen är att man måste ha uppkoppling och QR-kod.

En QR-kod kan innehålla 8000 tecken.

OSS arbetar också med AR numera. IKEA gör det med, med IKEA-appen kan man läsa katalogen på ett annat sätt.

Det finns gratisprogram för att göra AR, till exempel Wikitude.

KURSTILLFÄLLE 4

”IDEOLOGI”

Mötesplats: Musik- och teatermuseum

Guidad visning av Musik- och teatermuseum

Hans-Peter, Agneta, Anna H och Kajsa (värd/musikterapeut) visar Musikmuseum. Hans framhåller att det är avsiktligt att en tekniker, en pedagog, en värd och han själv guidar - för att visa att tillgänglighetsarbetet genomsyrar alla delar av verksamheten. Till skillnad från att det skulle vara en person som fått det på sitt bord eller att han skulle se det som något pliktskyldigt.

I ett rum får man känna och spela på de flesta instrumenten, vilka är stämde i samma tonart. Där finns punktskrift (som kan vara svår att hitta) och ibland punktskrift som beskriver vad som finns på bilder.

I Lirum finns möjligheter att interagera med alla utifrån egna möjligheter. Det är ett äldre projekt som ofta uppmärksammas i Stockholm.

Samarbete med Musikfabriken
Kloink är ett rum med analoga instrument

Musik- och teatermuseets engagemang för tillgänglighet

Föreläsning av Hans-Martin Ribén

Musikmuseum har ingen ”egen ideologi” utan följer den statliga författningen om tillgänglighet, som baseras på FN’s rätt till delaktighet:

1. Tillgänglighet till lokaler
2. Tillgänglighet till verksamhet
3. Tillgänglighet till information

2010 skulle alla offentliga verksamheter ha löst alla enkla problem. Det bestämde man sig för 2000. Musikmuseum hade redan inlett arbetet genom Lirum.

KURSTILLFÄLLE 4

Byggnaden är en gammal industrilokal från 1600-talet och det användes som bageri till 1958. Det förklarar varför det är så otillgängligt.

2015 öppnar museet på nytt efter ombyggnation som ytterligare ska göra museet tillgängligt. I den ombyggnationen tar man bort de utställningar som inte är eller kan göras tillgängliga.

Byggnaden är K-märkt. Frågan ställs om den är lämplig för ett museum. Möjligen inte, men om det inte var offentlig verksamhet i byggnaden så skulle den inte vara tillgänglig för allmänheten alls.

Alla tidigare verksamheter och förändringar som skett har bidragit till sina "årsringar", en ombyggnation som kan anpassas för den nuvarande verksamheten bidrar med sin "årsring".

Kan det finnas problem med att rikta sig till tillgänglig verksamhet? Ja, inte minst med pengar. Ska man satsa pengar på smala grupper?

Lirum var dyrt, men effekten är att alla tycker om Lirum. Här om veckan var det ett gäng pensionärer som rockade loss där i karaoke-maskinen.

Hörselskadade är några man inte satsar på. Musik lyssnas bäst på med öronen och museet handlar om musik.

Jämför med Nationalmuseum där man nu satsar på grupper med demens/alzheimers, efter förebild i New York.

Får de många förfrågningar och finns det ett intresse för Musikmuseet i tillgänglighets-världen? Ja, det är många som hör av sig. Till exempel hörde Autismförbundet av sig

Tillgänglighet till information: Lättläst text på hemsida eller i utställningarna. Möjligheter till audioguider. Kunskap om vad som sker, så att alla vet vad som sker på Musikmuseet.

Andra språk (till exempel engelska) Lättläst svenska skrevs av Anna H

KURSTILLFÄLLE 4

Kulturverksamhet för funktionsnedsatta i Stockholm

Föreläsning av Jenny Åhsberger

Jenny är den enda fritidsutvecklaren i Stockholm. Hon arbetar framför allt med människor med kognitiva funktionsnedsättningar.

Jenny arbetar med kompetensutveckling, med att sprida information och med att hjälpa till att utveckla innehållet.

Viktigt att komma ihåg att det ändå inte är Jenny som för ut informationen - det krävs riktade utskick. Annars kommer ingen. Det räcker inte att lägga ut information på sin hemsida.

Försöker fixa en e-information nu som kan funka som app. Då kan man skicka information som kommer direkt hem i det format man vill.

Forskning och utveckling. Vad använder man för uttryck?

Tre grader:

Lindrig utvecklingsstörning – behöver inga anpassningar

Måttlig utvecklingsstörning – behöver anpassning – de kanske inte läser

Tidig utvecklingsnivå – Lever här och nu. Talar inte som vi andra, kommunicerar med ljud, kroppen, ansiktet. Kommer oftast med personlig assistent eller familj som känner personen väl. Ofta även fysiska nedsättningar.

Vad är fritid och kultur för den här gruppen? Det man kan säga är att man behöver stimulera sina sinnen, och då är kultur bra. Snoozelen-metoden är lämplig. Det är Händelseriket som är Jennys "expert-grupp".

Jennys engagemang i samtidskonst började med Konst med alla sinnen på Händelesriket, då hon såg möjligheterna.

TA PLATS! var Jenny med och önskade fram, då hon såg möjligheterna med Konst med alla sinnen.

Uppsökande verksamhet tillsammans med Konstfrämjandet: Först besökte de Audiorama, det var lyckat. James Torells verk var också bra.

KURSTILLFÄLLE 4

Jenny hittade en danskonsulent (Åsa Fagerström) och de kom överens om att det går att arbeta med. Dans för synskadade var mycket spännande.

Möte med 12 koreografer som träffades på Lagunen, resonerade kring dans för personer på tidig utvecklingsnivå.

Kontakt med koreografen Christina Caprioli på dansens hus

– en föreställning med rörliga band som hängde ned (en "skog"), föränderliga projektioner, musik och dansarna och besökarna vistades i "skogen" tillsammans.

Ulrika Wedin och Malin Rosén (koreograf och mindefulness-personer) såg denna publik som perfekt, de är här och nu och har inga förutfattade meningar och är i detta avseende ett blankt blad. Denna grupp har en stor förmåga att ta in. De sökte medel för att göra en föreställning som ska nå (bland andra) människor på tidig utvecklingsnivå (med personal). Detta projekt skulle även bli en slags utbildning för personal om hur man kan möta och arbeta med konst.

Vad kan man göra mer med konst?

Interaktiv konst är mycket bra. Man måste få känna att man är subjekt, inte alltid objekt. Viktigt att känna att man kan påverka.

Kan man jobba mer med sinnen? Ljus och färg. Känna och lukta. Att kunna gå in i och få en helhetsupplevelse?

Få bort avstånden scen och publik på var sin plats, på att stå bredvid och se på tavla. Mer interaktivitet vore bra, och detta skulle vara spännande för alla.

Studieförbunden är en stor aktör. Jenny och museer samarbetar mycket med dem.

Skansen är stort på tillgänglighet. Världens drag är mkt viktigt. Dansband är stort.

38 000 människor (gammal siffra) i Sverige har utvecklingsstörning.

Av alla personer med utvecklingsstörning – har ca 70 % en så kallad måttlig utvecklingsstörning.

KURSTILLFÄLLE 4

FUB's satsningar på kultur och media

Föreläsning av Jesper Tottie

Jesper berättar att FUB (Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) har 127 000 medlemmar i 150 lokalföreningar runt om i Sverige.

Jesper är informationsansvarig men arbetar även som projektledare för projekt som rör konst och kultur.

Först visar Jesper en film om de två personer som fått deras konststipendium.

Sedan visar Jesper en reklamfilm med ICA-Jerry. Jesper har arbetat mycket med Mats, som "ICA-Jerry" heter. Jesper ser på reklamfilmen som en trojansk krigare och att "ICA-Jerry" är deras krigare. Jesper framhåller att dessa reklamfilmer har fört upp frågan om att synliggöra gruppen på ett sätt som aldrig tidigare skett.

Skälet att man arbetade med ICA var man att man skulle anställa 800 personer med utvecklingsstörningar. Frågan är enligt Jesper om företaget måste ha en påtaglig verksamhet som motsvarar (i detta fall) reklamen.

Han framhåller att kulturvärlden förväntas arbeta med "goda värden" så att det på sätt och vis var tuffare av ICA att våga ge sig in detta "framhållande av bilden av andra grupper".

En annan reklamkampanj är en parafra på "Black Power -bilden" från OS. Jesper framhåller också att man särskilt arbetar med konst.

Just nu är Jesper ganska trött på bilden av den glade utvecklingsstörde personen som ska stå på en scen. Jesper arbetar till exempel med en hiphop-grupp som på egna villkor skapar sina grejer.

Kan någon människa vara ett blankt blad? Ingen är det, tror Jesper. Alla bär på erfarenheter. Har man bränt sig på en kaffekanna så reagerar man på ett visst sätt på en kaffekanna.

Vad är nästa steg? Ett steg är att öppna verksamheterna – det blir inga verkliga utbyten annars.

KURSTILLFÄLLE 5

”INSTITUTIONER OCH LAGSTIFTNING”

Mötesplats: Nationalmuseet

Utställning för döv-blinda

Guidad visning av Jeanette Ragner

Jeanette beskriver hur konstnärerna som deltar i utställningen erbjuds lämna in materialprover som blind-döva sedan skulle kunna känna på i speciella visningar.

Vi får se och känna på olika exempel.

Någon framhåller Rhöska som pionjärer i tillgänglighet.

Institutioners arbete för tillgänglighet

Föreläsning av Jeanette Ragner

Jeanette Ragner från Nationalmuseum talar om tillgänglighet och sitt arbete under senare år vilket har innefattat arbete med teater, audioguider och taktila upplevelser av konst.

Tillgänglighet handlar om verksamhet såväl som om lokaler och information. Ett bra sätt är att samarbeta med de människor som har nedsättningar, till exempel konstpedagogen Justyna Jankowska som är döv och har visningar på Nationalmuseum. Nu är teckentolk däremot en extrakostnad på Nationalmuseum och man borde anställa teckentolk på ett annat sätt.

Samarbete med döva barn, till exempel med Tyst Teater. Men här finns också väldiga problem – när man hade en utställning med särskild satsning på döva barn informerade man om det men man fick inte ett enda svar. Varför?

Syntolkade visningar arrangeras med Sensus.

Visningar för alzheimerssjuka, nystartat projekt med fokus på minnet. Man arbetar bland annat med kultur i vården där en konstnär målar med människor som har alzheimer / demens.

Storstilstexter – lämpliga för människor med dålig syn, man får låneexemplar för varje utställning.

KURSTILLFÄLLE 5

Kulturrådets arbete för tillgänglighet

Föreläsning av Karin Westling

Karin Westling är Kulturrådets handläggare för tillgänglighetsfrågor. Kulturrådet är en myndighet under Kulturdepartementet. Kulturrådet ska stödja kulturlivet så att kulturpolitiska målsättningar uppnås.

1,8 miljarder fördelas år 2013.

Kulturen ska vara dynamisk, utmanande och ha yttrandefrihet som grund.

Vad gäller tillgänglighet så har Kulturrådet ett stort ansvar.

Man ska stödja, samordna och driva på utvecklingen...

Samarbetar med Handisam.

Målen för funktionspolitiken:

Samhällsgemenskap med mångfald som grund

Samhället ska utformas så att funktionsnedsatta i alla åldrar kan delta

Jämlikt mellan kön och funktionsförmåga

FN-konventioner ligger till grund

2011 beslutade man om en ny strategi som ska drivas tom 2016. Förbättra möjligheter för funktionsnedsatta. Bidragsgivningen på Kulturrådet ska ha tillgänglighetstänket integrerat i alla bidrag/projekt.

Tillgänglighet bör vara med redan från början när verksamhet, lokaler, information planeras.

Man bör även bli bättre på att utnyttja nya tekniska lösningar. Nästa år kommer en särskild satsning på tillgänglighet och digitala lösningar.

På Kulturrådets hemsida finns en flik som heter Tillgänglighet där man kan få råd och tips. Där finns även länkar till bidragsgivare för tillgänglighetsmedel.

Kulturrådet samarbetar med centrala funktionshinderorganisationer.

Man samverkar även med andra myndigheter

2013 ska kulturinstitutioner (med stadsbidrag från Kulturrådet) ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet.

KURSTILLFÄLLE 5

2016 ska enkelt åtgärdade hinder vara avhjälpna. Web och e-tjänster skall också vara tillgängliga.

2011 skickade man enkät till dem som fått medel från Kulturrådet:

42 % hade en handlingsplan

ca 44 % hade fullständigt inventerat sina lokaler

bara 16 % hade åtgärdat sina lokaler

ca 50 % hade samarbeten med tillgänglighetsvärlden.

bara 46 % informerade om möjligheterna

bara 21 % informerade om bristerna

29 % hade anordnat utbildningar i tillgänglighet

Rapporten finns på Kulturrådets hemsida.

Hur ligger Sverige till internationellt? England är till exempel mycket bättre på att integrera yrkesverksamma dansare. Sverige ligger långt fram på handlingsplaner.

Goda exempel i landet där konstnärer arbetar med att tillgänggöra samlingar eller egna arbeten? Museirådet har varit duktiga. Kunskapsöverföringen mellan aktörerna är dock inte så bra.

Lagstiftning och arbete i Stockholm stad

Föreläsning av Riitta-Leena Karlsson, funktionshinderombudsman från Stockholm stad

När man har gjort en handlingsplan som är konkret så bidrar det till att det faktiskt händer saker.

Funktionshinderombudsmannens uppgifter är att verka för att funktionsnedsatta får goda livsförhållanden, förmedla råd och information, bevaka lagstiftning och att policy följs.

Bakgrunden är FN-konventionen mänskliga rättigheter för funktionsnedsatta.

Hanisam har både regeringens rapport till FN om tillgänglighetsarbetet, och handikappörelsen har skrivit en skuggrapport.

KURSTILLFÄLLE 5

2030 ska Stockholm vara bäst i hela världen på tillgänglighet.

Särskilda områden:

Fysisk miljö

Medborgarinflytande

Andra etniciteter än svenska

Kvinnor med funktionsnedsättningar har svårare att få hjälp

Barn med funktionsnedsättningar, insamling av statistik

Man ska lyssna mer på dem som berörs, än på dem som talar i de berördas sak. Både staten och SKL står bakom denna metod.

Istället för att nämna vissa eller försöka nämna alla grupper av funktionsnedsatta (allergiker, tarmsjuka, synskadade osv) så nämns ingen. Förhåller sig till funktionsnedsatta.

Sj prioriterade områden i Sthlm: Fysisk tillgänglighet, information och kommunikation

Bemötande, utbildning, arbete, bostad, fritid

20 % av befolkningen anses ha någon form av funktionsnedsättning. Förutom att de funktionsnedsatta är en stor besökargrupp så får man ju ofta med sig ledsagare också.

Arbetsplatser som har någon med funktionsnedsättning anställd får fler, arbetsplatser utan får inga.

Riitta-Leena framhåller några goda exempel:

Vasa-museet (se Carina Ostenfelts tidigare presentation)

Liljevalchs (nya entrén ledde till ett nytt tänk)

Folkoperans entré (en slags hemlig trapp-hiss)

Tillgänglig information: Hörselslinga, teknisk utrustning, Tolkjänster, tolkcentralen, CD7 Daisy, Skriftlig information, Lättläst, Kommunikationshjälpmedel, metoder, Iris media

KURSTILLFÄLLE 6

”ATT RIVA OSYNLIGA MURAR”

Mötesplats: Moderna museet

Tillgänglighetsarbete för alla, oavsett funktionsförmåga

Föreläsning av Maria Taube

Tre pedagogiska metoder:

Auktoritära, pedagogen ska överföra kunskap

Dialogen, mötas m resp erfarenheter

Abdikerade, pedagogen följer besökarens kunskap

Knep:

Spela in det ni säger och lyssna

Bestäm att du ska lära dig tre nya saker efter varje möte

Det är viktigare att ett barn lär sig tala än att lyssna (för den som bara lyssnar blir en slav)

Jobbiga föräldrar: Säg inte till dem att vara tysta, sätt er mellan dem och gör det de ska göra.

Inleda m andningsövning där alla har blundat. När alla öppnar inleder man med att göra det de ska göra, tex blanda färg.

Se var andra befinner sig. Efter ett tillfälle berätta för läraren vad man gjort, så kan läraren vidarebefordra det.

I en grupp där hälften är hatiska till konsten och hälften älskar konst: koncentrera sig på de som är mot konst. Låt dem ena sig som grupp ("Jag tycker som hon")

De som behöver ha mobiler på, låt dem ha det och konfirmera det behovet.

De som hatar konst: De tar kanske konsten på större allvar än jag?

När man berättar om konst: "Så här tycker jag" osv. Påvisa olika sanningar.

Ställ bara frågor som du är intresserad av, inga frågor som har ett givet svar. ("Undvik frågor där man gissar vad fröken tänker på")

KURSTILLFÄLLE 6

Som pedagog är man aldrig klar, men är alltid på väg.

Äldre kan ha svårare att ta in media, det kom in senare i livet.

Det viktigaste med barn och ungdomar som kommer till Moderna första gången är inte att de ska få en stor konstupplevelse. De ska vilja komma tillbaka.

(30-40% av Modernas besökare ser inte konst. De äter och fikar)

Vid visning för synsvaga: Synsvaga har väldigt tålamod och de är lojala mot varandra. Deras assistenter kan däremot bli otåliga så man får vara "sträng" mot dem. Man måste också vara närvarande med den som (tex) känner på tavlan för att kunna svara på frågor.

Man kan stega upp bredd på saker, så hör man stegen. Kan även ange mått med sin egen kroppslängd.

Man kan också rita på personens rygg.

Viktigt att Maria inte har ansvaret för modernas tillgänglighet, det får inte ligga på en person.

För att få in kunskap om samlingen: En tipsrunda där all svar är rätt.

Våga lita på tystnaden och på konsten. Måste inte alltid prat så mkt. Underskatta aldrig en bra historia.

Guidad visning

Moderna Museet, av Maria Taube

TA PLATS! OCH TILLGÄNGLIGHET

TA PLATS! är ett projekt som avser att öka tillgängligheten i samhället. I ett vidare perspektiv framhåller vi gärna att det är demokrati vi arbetar med, eftersom det betyder att människor ska kunna ta del av och påverka sitt samhälle.

Men mer precist så arbetar vi med konst och vi vill sprida våra erfarenheter om hur man kan göra konstscenen mer tillgänglig. Det är syftet med denna "inspirations-manual".

TA PLATS! inleddes 2010 med en tre månader lång utställning på Kulturhuset i Stockholm där konst, seminarier, utbildningar och workshops gjorde "Stockholms vardagsrum" till ett vardagsrum för alla, oavsett funktionsförmåga. Därefter har projektet drivits på olika sätt på tio orter i Sverige t.o.m. 2013.

Måste alla kunna ta del av allt?

Svaret beror så klart på vem man frågar, men vår inställning är att man bör göra så mycket som möjligt för att nå så många som möjligt. Varför inte?

Konstfrämjandet

SYN

Kontakt

Synskadade beskrivs ofta som ”Sveriges osynliga grupp” eftersom de ofta isoleras i hemmet. Det är alltså en grupp som är svår att nå och ännu svårare att få som besökare.

Vi föreslår att man alltid kontaktar de organisationer som finns lokalt och kombinerar detta med att kontakta riksorganisationerna.

I god tid innan tex. utställningen öppnar är det bra att sprida information för att synskadade ska hinna sätta sig in i sammanhanget. Detta kan man tex. göra via SRF's, vars rikstäckande tidningen heter ”Perspektiv”.

Synskadades Riksförbund (SRF)

08-39 90 00 / www.srfriks.org

Unga synskadade (US)

08-39 92 86 / www.ungasyn.se

Synskadade Konstnärers och Konsthantverkares Förbund (SKKF)

Ordförande Söderlund 070-658 29 24 / www.synskadade-konstnarer.se

Vanlig text (Svartskrift)

Alla synskadade är inte blinda, många kan läsa. Generellt kan man säga att 13 punkters arial är ett bra val.

Taktil text

Många synskadade kan inte läsa punktskrift. Det är tex. människor som förlorat synen sent i livet, människor som har kvar viss syn (sk ”synrester”) och unga människor som vant sig vid tekniska hjälpmedel. För många av dessa är taktil text ett bra substitut.

Om informationen i texten ska finnas tillgänglig länge kan särskilda informationsskyltar beställas och då även kombineras med punktskrift. Detta är dyrt, så om det avser tillfällig verksamhet föreslår vi att man använder svällpapper (se s. 38).

Skyltshop kan tillverka taktila informationsskyltar.

0480-271 80 / www.skyltshop.se

SYN

Taktila siffror på tex. informationsskyltar

Om man har informationsskyltar i sin verksamhet kan man fästa taktila siffror (samt motsvarande punktskriftssiffror) på dessa. Siffrorna hänvisar då till numrerad information i punktskrifshäften eller till spår i en audioguide.

Taktila siffror kan köpas billigt på tex. butiker för hobbymaterial, men även beställas lite dyrare och ofta snyggare från specialfirmor.

Siffrorna ska ha en färg som utgör en kontrast mot dess bakgrund.

Så länge som siffrorna limmas väl och inte utsätts för skadegörelse kan de återanvändas länge.

Systemtext producerar bl.a. taktila siffror.

0770-11 30 00 / www.systemtext.se

Punktskrift (Braille)

Punktskrift behöver ca en och en halv (1,5) gånger svartskriftens yta. En text kräver alltså mer utrymme om den översätts i punktskrift.

Det är praktiskt att ringbinda punktskrift. Det är enklare att läsa om man kan vika upp texten i knät.

Långa texter är jobbiga att läsa med fingrarna. Om man har omfattande textmaterial i ett sammanhang och inte har audioguides, är det bra att lägga ut texterna på internet så att synskadade kan läsa eller lyssna på dessa hemma med sina egna hjälpmedel.

Många synskadade kan inte läsa punktskrift och för flera av dessa är taktil text ett bra substitut.

För summarisk information på tex. skyltar är dymo-punktskrift lämpligt.

Punkt Design är ett företag som anlitas bla av SRF. Dit kan man maila vanliga ord-dokument och få som punktskrift. Det tar ofta ca ett dygn att få levererat.

Startkostnad 295 kr. Översättning 1 - 5 sidor A4 kostar 40 kr/s, 5 - 10 sidor kostar 40 kr/s, osv. Ring för offert.

De kan även göra självhäftande texter och siffror, kombinera punktskrift med svartskrift, osv.

0223-424 20 / anette@punktskriffagersta.se / www.punktdesignfagersta.se

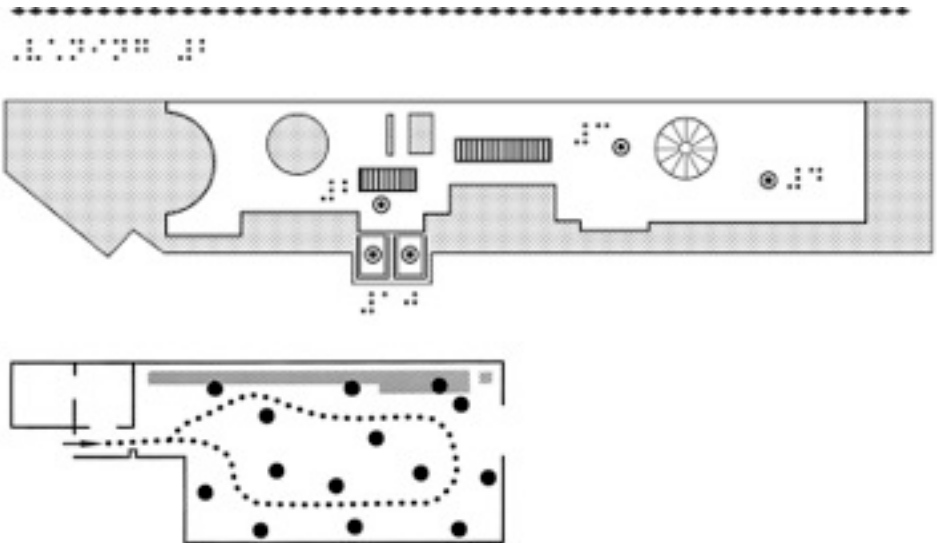
SYN

Utställningskartor

Utställningskartor för synskadade kan vara omfattande eller enkla, lite beroende på utställningen och övriga hjälpmedel. När *TA PLATS!* visades på Kulturhuset i Stockholm var audioguiderna och spåret i golvet så bra att kartorna inte behövdes.

Vi lade upp våra kartor som PDF-filer på projektets hemsida så att synskadade och organisationer skulle kunna skriva ut dem hemma om de hade egna svällpapperbrännare.

För *TA PLATS!* på Kulturhuset i Stockholm anlidade vi Annica Norberg för att göra dessa kartor (se översta exemplet). I projektet *Konsthall SE* på Konsthall C 2009 gjordes kartorna av projektledningen med hjälp av en synskadad (nedre exemplet).

Annica Norberg kan göra taktila kartor. Med bra ritningar att utgå från kostar det ca 1500 kr + moms att färdigställa ett våningsplan.
0707-485550 / www.annicanorberg.se

Punktdesign kan bränna svällpapper.

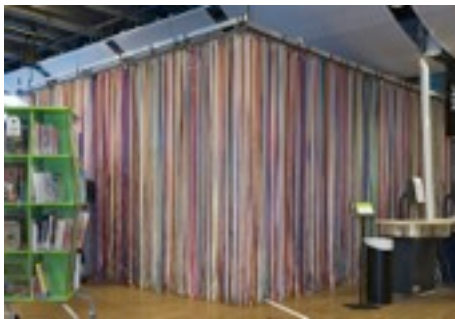
SYN

Information vid verk

Vid konsten i *TA PLATS!* har vi haft informationsskyltar monterade i en höjd som även rullstolsburna kan nå. På dessa har vi haft en siffra som hänvisar till information i broschyrerna för seende, till punktskriftshäften och till ljudspår i audioguides (se s. 38). Siffran har varit taktill och som punktskrift.

Vi har även använt ”syntolkning”. Det är en kort text som beskriver hur verket ser ut så att synskadades medföljare lättare ska kunna beskriva verket. I *TA PLATS!* fanns dessa i audioguiderna, men man kan även ha syntolkningen på informationsskyltarna. Syntolkningar är lätta att skriva, men det är bra att få hjälp med korrekturläsning av tex. Iris. Syntolkningen för Jacob Dahlgrens verk *The Wonderful world of abstraction* (se bild) lyder:

”Ca 80 000 meter satäng-band har i tre-meterslängder hängts upp mycket tätt från taket. De når hela vägen ned till golvet och bildar en 5 gånger 6 meter tät volym. Banden är blanka i många olika starka färger som t ex gul, röd, blå, turkos och rosa. På håll ser verket ut som ett fantasilandskap av färglada ränder.”

IRIS kan skriva eller hjälpa till med syntolkningar. Kontakta dem för offert.

08-39 90 00 / www.iris.se

Jacob Dahlgren: *The Wonderful world of abstraction*

Foto: John Håkansson

Hur hittar man en informationsskylt om man saknar syn? I *TA PLATS!* använde vi ett spår i golvet (se s. 37) som ledde fram till skyltarna. Skyltarna ska sedan vara konsekvent placerade i lämplig höjd för händerna.

SYN

Information vid entrén

Har man en verksamhet som sträcker sig över en längre period kan man beställa en skylt med taktil text och punktskrift, annars kan man kombinera punktskrift med taktil text på svällpapper (se s. 38). Om entrén är bemannad kan personalen hjälpa till.

Förutom placering av tex. konst bör information innefatta toaletters placering, möjligheter att hänga av sig ytterkläder, särskilda egenskaper hos lokalen, vilka hjälpmedel som finns att tillgå, om det finns guidade visningar, om man föreslår en särskild väg genom utställningen och eventuellt var nödutgångarna finns.

När *TA PLATS!* visades i Stockholm undersökte IRIS Intermedia lokalerna och efter att ha satt sig in i hur utställningen skulle se ut utformade de informationen i entrén. För utställningen *Konsthall SE* utformades informationen av konsthallen tillsammans med SKKF.

IRIS kan hjälpa till att analysera lokaler och utforma information.
08-39 90 00 / www.iris.se

Synskadade Konstnärers och Konsthantverkares Förbund (SKKF)
Ordförande Söderliund 070-658 29 24 / www.synskadade-konstnarer.se

Guidning

Vid *Konsthall SE* och *TA PLATS!* engagerade vi en utställningsvärd som helt saknar syn. Hennes guidningar var uppskattade både av publiken, institutionerna och av deltagande konstnärer eftersom konsten presenterades utifrån ett sammanhang som man annars varit ovetandes om.

Värdens uppgift var även att testa framkomligheten i utställningen och i lokalerna i allmänhet, liksom att vara ett bollplank när vi skrev texter och testade hemsidan.

Vill arbeta med en synskadad guide kan man kontakta synskade-organisationer för att få tips. (Be om referenser, man blir inte en bra guide bara för att man är synskadad.) Anna Nord, som vi arbetat med, bor i Stockholmstrakten och är mycket bra.

anninna@comhem.se

SYN

Spår i golvet

För att synskadade ska hitta vägen med käpp (att "käppa") kan man dra ett spår genom lokalen. Den kan dras med en särskild tejp och finns i några olika färger för att man ska kunna skapa en kontrastverkan.

Tejpen bör dras konsekvent. I en utställning kan den tex. leda fram till informationsskylten vid varje verk.

Om tejpen förgrenar sig eller når fram till något, kan detta indikeras med korta tejpbitar som sätts på varje sida om förgreningen eller framför informationsskylten.

Tejpen bör hålla i många år, och kan kräva en noggrann rengöring av golvet när den tas bort då spår av lim kan finnas kvar.

När denna tejp användes i *Konsthall SE* på Konsthall C 2009 och *TA PLATS!* på Kulturhuset i Stockholm 2010 diskuterade vi dragningen med våra samarbetspartners (tex SKKF), med Iris intermedia och framför allt med vår synskadade utställningsvärd, eftersom det var hon som använde tejpen varje dag på arbetet.

IRIS säljer tejpen på sin hemsida. Priserna är olika beroende på bredd, mängd etc, men ett exempel är att 15 m kostar ca 250 kr.
08-39 94 20 / www.ebutiken.iris.se

Exempel på spår i golvet. Till vänster *Konsthall SE* på Konsthall C 2009 där ett spår i en heltäckningsmatta kombinerades med tejp (Foto: John Håkansson). Till höger dras tejpen för *TA PLATS!* på Kulturhuset i Stockholm 2010.

SYN

Audioguides

Information i audioguides bör i möjligaste mån vara numrerad och t.ex. relatera till en siffra vid ett verk. När ett spår spelas hör man samma information om verket som seende kan läsa sig till. Denna information kan kompletteras med syntolkningar och den information som finns vid entrén.

För *TA PLATS!* och *Konsthall SE* skrev vi texterna själva och lät Iris intermedia justera dessa innan de läste in dem. Om konstnärer hade särskilda önskemål hade de direktkontakt med inläsaren.

Ljudfilerna fanns i audioguides som lånades ut i utställningarna och vi lade även ut ljudfilerna på projektens hemsidor för att man skulle kunna lyssna på dem hemma.

Det finns olika tekniska lösningar för audioguides och tekniken utvecklas hela tiden. Kontakta Iris Intermedia för information och offert.

IRIS arbetar med texter, inläsningar och tekniska lösningar.
08-39 90 00 / www.iris.se

Svällpapper (taktill information)

Svällpapper är A4- eller A3-papper med en emulsion på ena sidan. När man skriver, ritar eller kopierar på denna sida och sedan för den genom en svällpapperbrännare, "sväller" de delar av arket med grafit, vilket åstadkommer en relief.

Detta är en bra metod för att framställa tex. utställningskartor och tillfällig textinformation. Det är även en enkel och effektiv metod att engagera människor i workshops och för att inleda diskussioner om hur man delger och tar del av information.

Punktdesign kan producera svällpappers-produkter.
0223-424 20 / anette@punktskriftfagersta.se / www.punktdesignfagersta.se
Synskadade Konstnärers och Konsthantverkares Förbund (SKKF) kan, om de finns lokalt, möjligen engageras för att hålla workshops.
Ordförande Söderlund 070-658 29 24 / www.synskadade-konstnarer.se
IRIS säljer svällpapper (ca 200 kr/ 25 st A4, 600 kr/ 25 st A3) och svällpapperbrännare (ca 15 000 kr inkl. moms).
08-39 90 00 / www.iris.se/internetbutik

HÖRSEL

Visningar och samtal

Även om man har god hörsel kan det vara svårt att höra visningar och samtal, särskilt om lokalerna är besvärliga eller om det finns ett bakgrundsljud. Använd den teknik som finns, jämt, utan att fråga om det finns hörselskadade i sammanhanget.

Information om vilka tekniska lösningar kan man få från Hjälpmedelsinstitutet.

Hjälpmedelsinstitutet kan föreslå tekniska lösningar

www.hi.se / 08-620 17 00 / Texttelefon: 08-759 66 30

Konst med ljudspår

Om konst innehåller ljudspår kan detta anges och beskrivas i informationen om verket. Även om hörselskadade inte kan uppfatta ljudet genom text, så påverkar det deras upplevelse av verket när de vet vad verket består av.

Om ljudspåret innehåller tal bör denna text finnas tillgänglig någonstans, annars är det ett verk som inte kan uppfattas av hörselskadade.

Måste man översätta allt tal till text? En hörselskadad besökare på *TA PLATS!* på Kulturhuset i Stockholm beskrev frånvaron av översättningar: "... om det är ett viktigt verk som s a s är en nyckel till förståelse av den övriga konsten så kan det kännas frustrerande."

RULLSTOLAR

Lokaler

TA PLATS! har endast arbetat med befintliga miljöer. Vi har inte varit inblandade i att justera lokaler eller i projekt som tex. "En värdig entré". Tex Handisam kan hjälpa till med detta.

På Handisams hemsida finns en mängd nedladdningsbara broschyrer om hur man anpassar och planerar sina lokaler.
www.handisam.se/Tpl/NormalPage____1331.aspx

Framkomlighet

Kommer man fram till verken? Kan man vända och ta sig därifrån? Man måste kunna nå sådant man behöver för att kunna ta del av verket (tex. hörlurar) och om man behöver komma nära tex. pekskärmar och titthål måste man kunna få plats med benen.
Åter igen: Testa själv.

Information

Informationsskyltar ska placeras i en höjd så att man kan läsa dem (eller känna på dem, om det är taktil information) även om man sitter ned.

Informationsbrochyrer, utställningskartor osv som besökare kan ta bör också placeras så att man når dem om man sitter ned.

INTERNET

Hemsidor

Det finns en internationell standard för tillgänglighet för hemsidor: WCAG och det finns flera företag som säljer tjänster för detta arbete. WCAG bygger på fyra grundrubriker:

1. Uppfattningsbar - Det ska vara lätt att uppfatta hemsidans innehåll och funktioner. Ett exempel på det är att människor som inte ser bilder ändå få information om bildernas innehåll.
2. Hanterbar - Man ska kunna använda hemsidan även om man har funktionsnedsättningar. Funktioner ska kunna styras med både mus och tangentbord, det ska finnas bra rubriker, osv.
3. Begriplighet - Texten ska inte vara för svårbegriplig, och om det uppstår problem ska begripliga felmeddelanden visas.
4. Robust - Detta innebär att man ska använda de tekniker som finns för att göra gränssnittet mer stabilt.

TA PLATS! har inte följt WCAG för sin hemsida. Detta beror på projektets begränsade resurser i kombination med att hemsidan knappt kommer användas under de två åren det löper som vandringsutställning. Istället valde vi att lägga tid och pengar på andra saker och gjorde vår enklare hemsida i dialog med vår synskadade utställningsvärd.

Har man permanenta hemsidor bör dessa vara tillgängliga.

Mail

För att mail ska kunna läsas av synskadades hjälpmedel ska texten vara läsbar av programmet. Detta utesluter scannade dokument och bildfiler. SRF föreslår att bilagor skickas både som word (inte docX) och ickeskyddade pdf-er.

Kartor och väghänvisningar ska även följa som text.

Några länkar för tillgänglighet på internet:
www.funkanu.se / www.iyl.se / www.tbteknik.se

FLERFUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR

Vad är en flerfunktionsnedsättning?

Som namnet antyder handlar det om att människor har kombinationer av funktionsnedsättningar. Man kanske både saknar syn och hörsel och förmågan att röra sig. Kanske är detta kombinerat med en utvecklingsstörning. Dvs. det rör sig om människor med omfattande begränsningar.

Vi har mött många människor i dessa projekt, som har trott sig veta vad en flerfunktionsnedsättning är och vad det innebär. De har oftast – oavsett hur initierade de är i tillgänglighetsarbetet – haft fel.

Flerfunktionsnedsättningar och TA PLATS!

TA PLATS! är baserat på projektet *Konst med alla sinnen* som drevs 2007 - 2009 på Händelseriket i Stockholm, en enhet för människor med flerfunktionsnedsättningar.

Det projektet kom till för att personalen på Händelseriket berättade att hela samhället är stängt för människor med flerfunktionsnedsättningar – hela samhället utom samtidskonst-scenen.

Samtidskonst når ofta flera sinnen, det kan vara interaktivt, man behöver ofta inte ett språk för att kunna ta den till sig, osv. Så personalen på Händelseriket gick på sin fritid runt bland Stockholms konsthallar och museer och tipsade sedan anhöriga och assistenter när de fann utställningar som de tyckte passade.

Konst med alla sinnen producerade utställningar och workshops på Händelseriket under två år, och när det led mot sitt slut märkte vi vilka möjligheter som uppstått. Vi uppmanades då att producera *TA PLATS!* för att nå ännu fler människor och för att kunna utnyttja våra kontakter.

Flerfunktionsnedsättning som utgångspunkt

Om en lokal fungerar för människor med flerfunktionsnedsättningar, så fungerar den för alla. Om människor med flerfunktionsnedsättningar kan ta del av en utställning, kan alla ta del av den utställningen.

Konst med alla sinnen: www.KMAS.se

Händelseriket: www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/

FUB: www.fub.se

BEMÖTANDE, TEXTER

Bemötande

Personal som möter besökare ska veta hur man bemöter alla olika sorters människor, oavsett hur man är. Alla innefattar tex. värdar, guider, receptionister, vakter och serveringspersonal.

Texter

Det är en bra idé att fråga sig själv vilka vi skriver för. Ska alla förstå texten eller bara vissa människor?

För att skriva mer lättillgänglig kan man följa några riktlinjer: Använd ett enkelt språk; Använd informativa rubriker; Inled längre texter med sammanfattningar.

Layout hjälper också till: Välj ett tydligt typsnitt; markera text med **fet stil**, och inte med *kursiv text* eller VERSALER; Använd 11 eller 12 punkters storlek; Radlängder 6 - 13 cm; Fäll inte in bilder och möster bakom texten.

Handisam har sammanställt en bra kortfattad broschyr om detta som kan ladda ned här:

www.handisam.se/upload/checklista_information2010.pdf

INFORMATION

Bakgrund till denna pdf

I projektet *Konst med alla sinnen*, som riktade sig till människor med flerfunktionsnedsatta, undrade vi hur mailutskick skulle vara konstruerade så att konstinstitutioner enkelt kunde förmedla den information som vi behövde. Vi gjorde den här klickbara pdf-en:

UTSTÄLLNINGSPERFORMANCEINFORMATION FÖR MÄNNISKOR MED FUNKTIONSNEDSÄTTNINGAR

Hej

Vi har en utställning nu som vi tror skulle passa er mycket bra.

I det här mailet följer information om utställningen och i denna PDF följer

kortfattad information. Ni är alltid välkomna att ringa oss med frågor.

UTSTÄLLNINGEN ÄR **INTERAKTIV**.

MAN FÅR **KÄNNA PÅ SAKER**.

MILJÖN ÄR **LUGN OCH AVSLAPPANDE**.

UTSTÄLLNINGEN INNEHÅLLER MYCKET **LJUD**.

UTSTÄLLNINGEN ÄR TILL STOR DEL BASERAD PÅ **LJUS**.

MAN KOMMER RUNT I UTSTÄLLNINGEN MED **RULLSTOL**.

VI HAR **SPECIALVISNINGAR OCH -GUIDER**.

VÄLKOMNA!

Vi tänkte att den 1) skulle vara enkel och gå snabbt att fylla i, 2) att vem som helst på konstinstitutionen skulle kunna fylla i den, 3) att den sedan mailas tillsammans med vanlig information till tex. Habiliteringen, FUB och Stockholms fritidsutvecklare, vilka vidarebefordrade mailet till sina kontakter. 4) Vi tänkte också att om den såg tillräckligt rolig ut skulle man inte glömma bort den, utan kanske tom. ha den framme på anslagstavlan.

PDF-en kan laddas ned här: www.kmas.se/page14/page14.html

KONTAKT

Kulturlyftet:

Kulturlyftet

www.kulturlyftet.se

KRO / KIF

www.kro.se

KC Öst

www.konstnarscentrum.org/kcost

Kursansvarig

www.pohagstrom.org

TA PLATS! som ligger till grund för ”manualen”:

TA PLATS!

www.TAPLATS.info

Konstfrämjandet

www.konstframjandet.se

Konst med alla sinnen

www.KMAS.se

Kurstillfälle 1

Händelseriket

www.habilitering.nu

Kurstillfälle 2

Medis 5

www.medis5.se

Alla ombord

www.allaombord.se

Allmänna arvsfonden

www.arvsfonden.se

Stockholms fritidskonsulent <http://www.stockholm.se/Fristaende->

[webbplatser/Fackforvaltningssajter/Idrottsforvaltningen/Fritid-for-alla/](http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Idrottsforvaltningen/Fritid-for-alla/)

Centrum för lättläst

www.lattlast.se

Kurstillfälle 3

Stadsmuseet

www.stadsmuseum.stockholm.se

Iris

www.iris.se

Riksutställningar

www.riksutstallningar.se

On Spot Story

www.onspotstory.com

Kurstillfälle 4

Musik- och teatermuseum

www.musikmuseet.se

Stockholms Stad

www.stockholmstad.se

FUB

www.fub.se

Kurstillfälle 5

Nationalmuseum

www.nationalmuseum.se

Kulturrådet

www.kulturradet.se

Kurstillfälle 6

Moderna Museet

www.modernamuseet.se

Denna trycksak har beställts av Kulturlyftet, 2012.

Materialet är samlat i ett samarbete mellan Kulturlyftet och Konstfrämjandet.

Trycksaken är layoutad av Po Hagström och Emma-Lina Ericsson.